

ภาพสะท้อนความเหลื่อมล้ำของสังคมผ่านภาพยนตร์ “วิมานหนาม”

The reflection of social inequality through films: “The paradise of thorns”

สุรัชย์ ศรีนรจันทร์^{1*}

Surachai Srinorajan^{1*}

¹คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

¹Faculty of Liberal Arts, Maejo University

Corresponding author's e-mail: surachaisrinorajan@gmail.com^{1}

Received: May 01, 2025

Revised: May 08, 2025

Accepted: May 13, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์การเล่าเรื่องในภาพยนตร์เรื่อง “วิมานหนาม” โดยใช้ทฤษฎีสัญวิทยา (semiology) เพื่อทำความเข้าใจความหมายที่แฝงอยู่ในภาพยนตร์ ซึ่งสะท้อนถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยผ่านการใช้คำว่า “หนาม” ในชื่อเรื่องที่สื่อถึงความเจ็บปวดและการดิ้นรนจากความไม่เท่าเทียมในมิติต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และเพศ ภาพยนตร์นี้ยังสะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงโอกาสต่าง ๆ โดยเฉพาะในชนบทที่มีการแบ่งชนชั้นอย่างชัดเจน ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1. ความเหลื่อมล้ำทางเพศและสิทธิมนุษยชน ที่สะท้อนผ่านเรื่องราวของคู่รักเพศเดียวกันที่ต้องเผชิญกับข้อจำกัดทางกฎหมาย 2. ความเหลื่อมล้ำทางความเชื่อและค่านิยมในกลุ่มชาติพันธุ์ที่จำกัดบทบาทของผู้หญิงในฐานะผู้ดูแลครอบครัว 3. ข้อจำกัดทางเพศที่ทำให้ชายและหญิงมีโอกาสแตกต่างกัน และ 4. ความยากลำบากในการเข้าถึงสวัสดิการรัฐ โดยเฉพาะบริการสาธารณสุขในชนบทที่ขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐาน บทความนี้เสนอว่าภาพยนตร์ “วิมานหนาม” เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการใช้สัญวิทยาในการสะท้อนปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมในบริบทของสังคมไทยอย่างลึกซึ้ง

คำสำคัญ: ความเหลื่อมล้ำ, สัญวิทยา, ภาพยนตร์, วิมานหนาม

Abstract

This article analyzes the narrative of the film “The Paradise of Thorns” using semiology to explore the underlying meanings that reflect social inequalities in Thai society. The term “Naam” (thorn) in the title symbolizes the pain and struggle arising from disparities in various dimensions, including economic, social, and gender inequalities. The film highlights the unequal access to opportunities, particularly in rural areas where social stratification is pronounced. Four key themes are examined: 1. Gender and human rights inequalities, as depicted through the struggles of a same-sex couple facing legal restrictions, resulting in the loss of land rights due to the inability to legally marry. 2. Cultural and belief-based inequalities within ethnic groups, where women's roles are confined to caregiving duties. 3. Gender-based limitations that lead to differing opportunities for men and women. And 4. Challenges in accessing state welfare, especially public health services, in rural areas with inadequate infrastructure. This article argues that “Viman Naam” serves as a compelling example of how semiology can be used to portray the profound social inequalities present in the context of Thai society.

Keywords: inequality, semiology, film, The paradise of thorns

บทนำ

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของสังคมไทยและสังคมโลกอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข สิทธิทางกฎหมาย หรือแม้แต่การเข้าถึงทรัพยากรขั้นพื้นฐาน ความเหลื่อมล้ำเหล่านี้ก่อให้เกิดการแบ่งแยกและสร้างความไม่เสมอภาคในสังคม ซึ่งไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในแต่ละกลุ่ม แต่ยังสะท้อนถึงปัญหาเชิงโครงสร้างที่ฝังรากลึกอยู่ในระบบสังคม ในปี 2567 ประเทศไทยยังมีการเติบโตทางเศรษฐกิจตามหลังประเทศในกลุ่มอาเซียน ด้วยการยังเจอกับอุปสรรคของความท้าทายเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ หรือสภาพปัญหาหนี้ครัวเรือน (ไทยพับลิก้า, 2567) การนำเสนอและการตระหนักถึงปัญหานี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการถกเถียง การตั้งคำถาม และการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม สื่อและศิลปะนับเป็นเครื่องมือที่มีพลังในการสะท้อนและส่งต่อประเด็นความเหลื่อมล้ำในสังคมอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะสื่อภาพยนตร์ซึ่งมีความสามารถในการถ่ายทอดเรื่องราวอย่างลึกซึ้ง ผ่านตัวละคร บทสนทนา สัญลักษณ์ และฉากต่าง ๆ ที่กระตุ้นความรู้สึกและการตระหนักรู้ในหมู่ผู้ชม เช่นเดียวกับสุรชัย ศรีนรินทร์ (2567) กล่าวว่า ภาพยนตร์และละครเป็นกลยุทธ์หนึ่งในการกระตุ้นการทบทวน ภาพยนตร์หลายเรื่องที่มีอิทธิพลทำให้การทบทวนตามรอย ทำให้นักท่องเที่ยวชาวทั้งในและต่างประเทศเพิ่มขึ้นกลายเป็น การท่องเที่ยววัฒนธรรมนิยม (pop culture) เช่น ภาพยนตร์เรื่องพรหมลิขิต กลั่นกลอง เป็นต้น ภาพยนตร์ได้เป็นเพียงการบันเทิง แต่ยังเป็นกระจกสะท้อนภาพความเป็นจริงของสังคมในช่วงเวลาหนึ่งอย่างมีนัยสำคัญ ภาพยนตร์หลายเรื่องในสังคมไทยได้พยายามนำเสนอปัญหาความเหลื่อมล้ำในหลายมิติ ทั้งเศรษฐกิจ ชนชั้น เพศสภาพ และสิทธิพื้นฐาน ซึ่งปัจจุบันภาพยนตร์มีส่วนสำคัญสามารถส่งเสริมให้เกิดการตระหนักรู้และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะในเรื่องของความเท่าเทียมทางเพศ สิทธิมนุษยชน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ภาพยนตร์ไทยมีส่วนช่วยในการเปิดเผยและวิจารณ์ปัญหาสังคม (วรัญญูตะวันตก, ชัยรัตน์ และคณะ, 2567)

บทความนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์และสะท้อนภาพความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง “วิมานหนาม”

ซึ่งเป็นผลงานที่มีจุดมุ่งหมายในการวิพากษ์และตั้งคำถามต่อโครงสร้างความไม่เสมอภาคในสังคมไทยอย่างลึกซึ้ง ผ่านการเล่าเรื่องที่เชื่อมโยงมิติต่าง ๆ ของความเหลื่อมล้ำ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และข้อจำกัดทางกฎหมาย โดยเฉพาะประเด็นเรื่องสิทธิการสมรสเท่าเทียมสำหรับคู่รักเพศเดียวกัน ซึ่งสะท้อนถึงการเลือกปฏิบัติและการถูกกีดกันในระบบกฎหมายอย่างชัดเจน นอกจากนี้ ไม่ใช่มีเพียงกฎหมายที่จะเปิดกว้างขึ้นแต่ยังคงมีจารีต ความเชื่อ หลักทางศาสนา อีกด้วย (พระครูวิมลสุวรรณกร (สมพงษ์ จันทโร), 2568) ในการวิเคราะห์บทความนี้ ได้นำแนวคิดทฤษฎีสัญวิทยา (semiology) มาเป็นกรอบในการพิจารณา โดยศึกษาวิธีที่สัญลักษณ์และเครื่องหมายต่าง ๆ ในภาพยนตร์ถูกใช้เพื่อสื่อสารและสร้างความหมายเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำ ทฤษฎีสัญวิทยาช่วยเปิดมุมมองที่ลึกซึ้งขึ้นต่อสัญลักษณ์ที่แฝงอยู่ในภาพยนตร์ ไม่ว่าจะเป็นเครื่องแต่งกาย ฉากหลัง สีส้น ท่าทางของตัวละคร และองค์ประกอบทางศิลปะอื่น ๆ ที่ร่วมกันสร้างการตีความเกี่ยวกับสถานะทางสังคม อำนาจ และการกดขี่อย่างซับซ้อน ตัวอย่างการศึกษาของปริยญา นิมบรรเลง และคณะ (2568) ที่สะท้อนการประกอบสร้างภาพยนตร์ชายรักชายของเวียดนาม โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ช่วงที่ 1 (2007-2015) นำเสนอเกี่ยวกับชีวิตรักที่ทนทุกข์ทรมานจากความรักเนื่องจากการมีรักที่ไม่สมหวังในความรัก ความรักที่ฉาบฉวย และโศกนาฏกรรมทางความรัก ช่วงที่ 2 (2016-2020) นำเสนอเกี่ยวกับชีวิตรักที่มีความสุข สามารถพบรักแท้ได้ในกลุ่มชายรักชาย และมีความรักที่ยืนยาว รวมถึงการยอมรับของครอบครัวต่อความรักเพศเดียวกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการไม่ยอมรับของครอบครัวที่ส่งผลต่อสุขภาพ (รณภูมิ สามัคคีคารมย์, 2567) รวมถึงการเล่าเรื่องผ่านความขัดแย้ง (binary opposition) เช่น อคติจากสังคมภายนอกที่มีต่อกลุ่มรักเพศเดียวกัน ศีลธรรมต่อการจัดระเบียบการดำเนินชีวิต ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับบทบาทของภาพยนตร์ในการเป็นกระบอกเสียงให้กับผู้ที่เผชิญความเหลื่อมล้ำ และเป็นกลไกหนึ่งในการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมไทย

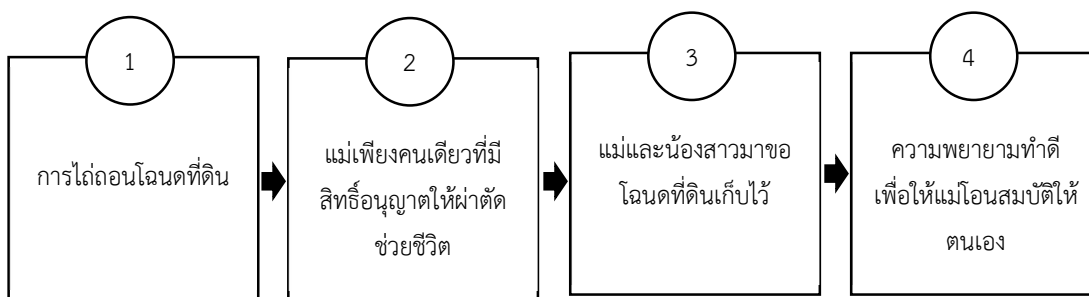
สัญวิทยากับภาพยนตร์ “วิมานนาม”

จากพื้นฐานแนวคิดสัญวิทยา สัญญะต่าง ๆ ล้วนต้องอ้างอิงซึ่งกันและกัน จึงจะเกิดความหมายหรือการสร้าง ความเข้าใจร่วมกัน ได้ถูกนำไปขยายถึงหน่วยของสัมพันธ์ทางการสื่อสารว่า ตัวบทหนึ่งก็ต้องอ้างอิงกับอีกตัวบทหนึ่งเสมอ ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทหรือสัญญะ ที่เรียกว่า “สัมพันธ์บท” นั่นเอง ประกอบจากแนวคิดของ Saussure (2006) ได้อย่าง “ความสัมพันธ์ระหว่างสัญญะ” ที่ผ่านรหัส 2 แบบ คือ paradigmatic และ syntagmatic กล่าวคือ paradigmatic เป็นความสัมพันธ์ระหว่างสัญญะชุดหนึ่งที่สามารถนำมาใช้แทนกันได้ โดยที่แม้รูปสัญญะ (signifier) จะเปลี่ยนแปลงไป แต่ความหมาย (signified) จะยังคงเหมือนเดิม เช่น บรรดาสัญญะที่ถูกนำมาใช้เป็นตัวช่วย ดังในภาพยนตร์ที่ใช้คำว่า “นาม” มาประกอบเป็นชื่อเรื่องนำมาจากลักษณะผิวสัมผัสของผลทุเรียนที่มีหนามแหลมคมเมื่อใครได้สัมผัส มักได้รับความเจ็บปวด ในการเล่าเรื่องจึงถ่ายทอดความหมายความเจ็บปวดจากปัญหาสังคมในมิติต่าง ๆ ตั้งแต่ความเจ็บปวดจากการสูญเสียคนรัก ความเจ็บปวดจากการที่ไม่มีสิทธิในคู่รักของตนเอง ความเจ็บปวดจากความเป็นหญิงที่ไม่มีโอกาสทางเลือกมากเท่าเทียมผู้ชาย “วิมาน” ตามความหมายของราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ที่อยู่หรือที่ประทับของเทวดา ในสัญญะทางภาพยนตร์จึงทำให้หมายถึง ที่อยู่อันมีความสุขของคู่รักเรา แต่เมื่อประกอบคำเป็น “วิมานนาม” จึงกลายเป็นที่พักของคู่รักที่ไม่ได้สมหวังเต็มไปด้วยขวากหนามอุปสรรคมากมาย

ตารางที่ 1 สัญลักษณ์ความหมายของคำว่า “หนาม”

สัญลักษณ์ (sign)	ความหมายตรง (denotation)	ความหมายแฝง (connotation)	ความเหลื่อมล้ำที่สะท้อน
โฉนดที่ดิน	เอกสารทางกฎหมาย ที่แสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน	สัญลักษณ์แทน การครอบครองทรัพย์สิน ร่วมกันของคู่รักชายรักชาย	กฎหมายไม่รับรองสิทธิ สมรสเพศเดียวกัน ทำให้ ไม่มีสิทธิในทรัพย์สิน แม้ใช้ ชีวิตร่วมกันมานาน
แหวนทอง	เครื่องประดับที่มักใช้ ในพิธีแต่งงาน	ตัวแทนของคำมั่นสัญญา และความรักของคู่รัก	ความรักของคู่รักเพศเดียวกัน ไม่ถูกรับรองในวัฒนธรรม และกฎหมาย
ฉากโรงพยาบาลชนบท	อาคารเก่า เครื่องมือแพทย์ ล้าสมัย ผู้ป่วยจำนวนมาก	ภาพแทนของระบบ สาธารณสุขที่ขาด ประสิทธิภาพในพื้นที่ห่างไกล	ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึง สวัสดิการรัฐ โดยเฉพาะใน พื้นที่ชนบทภูเขา
การก้มกราบลูกชาย ที่บวช	พิธีกรรมทางพุทธศาสนา	การยกย่อง “เพศชาย” ว่าเป็นผู้มีบุญคุณสูงสุด ของครอบครัว	ค่านิยมชายเป็นใหญ่ที่จำกัด บทบาทของผู้หญิงในสังคม และศาสนา
บ้านไม้สองชั้นที่ ทรุดโทรม	บ้านพักอาศัยในพื้นที่ชนบท	ความจนและการขาดโอกาส ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต	ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และโครงสร้างพื้นฐานใน ชนบท
ผลทุเรียน	ผลไม้เปลือกแข็ง มีหนามแหลม	การดิ้นรน การปกป้อง ความเจ็บปวดที่ซ่อนอยู่ใน ความหวัง	ชีวิตที่ต้องฟันฝ่า ความเหลื่อมล้ำ เพื่อให้ได้มา ซึ่งสิ่งที่มีคุณค่าในสายตานคน
รถเข็นผู้พิการ	อุปกรณ์ช่วยพยุงการเดิน	ภาพแทนของ “ข้อจำกัด” หรือ “การพึ่งพา” สวัสดิการรัฐ	ภาพสะท้อนของกลุ่ม เปราะบางที่ถูกทอดทิ้งจาก ระบบบริการสุขภาพของรัฐ
การเดินทางข้ามภูเขา	การขับรถลำบาก เส้นทางคดเคี้ยว	การเข้าถึงทรัพยากรหรือ โอกาสที่เต็มไปด้วยอุปสรรค	ความเหลื่อมล้ำด้าน โครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ ชายขอบ
แม่กอดศพลูก	การแสดงออกของความเศร้า	ความเป็นเจ้าของแบบ ครอบครัวยุคใหม่ที่กัดกร่อน ความรักนอกกรอบ	การกดทับสิทธิของคู่รักเพศ เดียวกันจากวัฒนธรรม ครอบครัวยุคดั้งเดิม
เสื้อผ้าขาวสวน (ผ้าขาวม้า/เสื้อยืดเก่า)	เครื่องแต่งกายของชนบท	ภาพแทนของชนชั้นแรงงาน ชาวบ้านที่อยู่ล่างสุดของ โครงสร้าง	ความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น และการเลือกปฏิบัติผ่าน รูปลักษณ์

ส่วนด้าน syntagmatic เป็นความสัมพันธ์ของสัญญาณในแง่ลำดับก่อน - หลัง หากมีการสลับเปลี่ยนที่ก่อน - หลัง ของสัญญาณตัวเดิม จะทำให้ความหมายเปลี่ยนไป กล่าวคือ สัญญาณแต่ละตัวจะเกิดความหมายได้จำเป็นต้องอ้างอิงสัญญาณตัวอื่น ๆ ที่จัดวางตัวเองอยู่ในลำดับที่แน่นอนเท่านั้น ตามที่ปรากฏในภาพยนตร์ พบว่า ในการลำดับเรื่องได้อาศัยหลักการ syntagmatic ตามลำดับ โดยมีการใช้สัญญาณทั้งภาพและความหมายต่อเนื่องกันเป็นระยะ เช่น จุดเริ่มต้นของการได้มาซึ่งโฉนดที่ดินพร้อมกับ คำพูดที่ว่า “เงินทั้งหมดในชีวิตนี้นำมาไถ่ถอนที่ดินเพื่อให้เป็นสมบัติของชีวิตคู่เรา” เป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาที่ตามมาด้วยการเสียชีวิตของคู่รักที่เป็นเจ้าของที่ดินตามกฎหมาย หลังจากนั้นก็มีเหตุการณ์ที่ต้องให้แม่ผู้ให้กำหนดที่เหลียงเพียงคนเดียว เท่านั้นในการอนุญาตให้ผ่าตัดช่วยชีวิตได้แต่ท้ายที่สุดก็ไม่สามารถช่วยได้ทันเวลา จึงเป็นเหตุให้เกิดการมาครอบครองที่ดิน ตามความเชื่อที่ว่า ลูกคือสมบัติของแม่ ทุกอย่างของลูกจึงเป็นสมบัติของแม่ จากนั้นด้วยความรู้สึกที่ว่าสมบัติเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ตนเอง และคู่รักร่วมกันสร้างมา จึงต้องทำให้ถูกกฎหมายด้วยการพยายามให้แม่มอบสมบัติให้กับตนด้วยพินัยกรรม จากลำดับเรื่อง ดังกล่าวจึงเห็นได้ว่า แต่ละเหตุการณ์ล้วนแล้วอ้างอิงสัญญาณเรียงลำดับกันโดยไม่สามารถสลับกันได้เพราะจะทำให้ความหมาย เปลี่ยนแปลงไป ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แผนภาพการอ้างอิงสัญญาณเรียงลำดับในภาพยนตร์ “วิมานนาม”

ภาพยนตร์ “วิมานนาม” กับความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย

ภาพยนตร์ “วิมานนาม” เป็นภาพยนตร์ที่สะท้อนถึงความเป็นจริงของสังคมไทย โดยเฉพาะในชนบทที่มีการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่ชัดเจน ภาพยนตร์เรื่องนี้นำเสนอเรื่องราวของครอบครัวที่ต้องเผชิญกับความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงโอกาส เช่น การศึกษาและการทำงาน ตัวละครในภาพยนตร์ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นตัวแทนของกลุ่มคนที่ต้องทนทุกข์กับความเหลื่อมล้ำในสังคม ในเนื้อหาของภาพยนตร์สะท้อนถึงความเป็นจริงที่หลายครอบครัวในสังคมไทยกำลังเผชิญ เช่น ความยากจนที่เป็นปัญหาหลักที่ทำให้ผู้คนไม่สามารถพัฒนาตนเองได้ และส่งผลให้เกิดการคงอยู่ของชนชั้นล่าง ภาพยนตร์ยังสะท้อนถึงการเข้าถึงการศึกษาและสวัสดิการสังคมที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน จากเรื่องราวความรักของชายสองคนช่วยกันปลูกบ้านและทำสวนทุเรียนบนที่ดินของตนที่ติดจำนองอยู่ และได้ไถ่ถอนที่ดินจนได้มาซึ่งโฉนดที่ดินอันเปรียบเสมือนทะเบียนสมรสของทั้งคู่ จนวันหนึ่งฝ่ายหนึ่งเกิดอุบัติเหตุจนต้องได้รับการผ่าตัด แต่ต้องรอแม่มาเซ็นยินยอมถึงจะทำการผ่าตัดได้ ด้วยระยะทางไกลและการคมนาคมไม่เอื้ออำนวย จึงทำให้ไม่สามารถมาทันเวลาได้ จนต้องถึงแก่ชีวิต บ้านและสวนจึงต้องตกเป็นของแม่ตามสิทธิกฎหมาย แม่และครอบครัวจึงเข้ามาถือสิทธิครอบครองที่ดินแห่งนี้ ซึ่งในละครประกอบด้วยตัวละครหลัก คือ 1) ทองคำ หมูสาวสวนผู้ชีวิตที่ฝืนอยากเป็นเจ้าของสวนทุเรียนร่วมกับชายคนรัก ทั้งสองช่วยกันทำสวนทุเรียน ใช้ทั้งแรงกายแรงใจ เพาะปลูกทุเรียนที่ละต้นจนเต็มผืนไร่ หลังจากการเสียชีวิตของคู่รัก พบว่า เพราะคนเพศเดียวกันเช่น พวกเขาแต่งงานกันไม่ได้เลยทำให้เขาสูญเสียที่ดินสวนทุเรียนไปให้กับครอบครัวตามกฎหมาย จึงต้องหวังคืนทุกอย่างกลับมาให้ได้ 2) เสก หมูผู้เป็นเสาหลักของครอบครัว มีชีวิตลำบาก และหวังลืมตาอ้าปากจากการทำสวนทุเรียนกับทองคำ แต่เสกกลับต้องเสียชีวิตก่อนที่จะประสบความสำเร็จ เหลือทิ้งไว้เพียงโฉนดที่มีชื่อตัวเองเป็นเจ้าของ 3) แม่แสง แม่แท้ ๆ

ของเสก ที่กีดกันเลี้ยงดูลูกชาย ให้เติบโตมาเป็นอย่างดี จนเสกมีที่ดินเป็นของตัวเอง เมื่อลูกชายเสียชีวิตตามกฎหมายระบุไว้ว่า ทรัพย์สินของลูกชายที่เสียไปจะตกเป็นของแม่ทันที บ้านและสวนทุเรียนจึงเป็นเหมือนมรดกที่ทิ้งไว้เพื่อตอบแทนความรักของแม่ 4) โหม่ น้องสาวของเสกที่ถูกเก็บมาเลี้ยง เป็นคนสู้ชีวิต ดูแลแม่ไม่ต่างจากแม่แท้ ๆ กระทั่งถึงวันที่เสกเสียชีวิตจึงได้รู้สึกถึงความ เป็นเจ้าของครั้งแรกในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นบ้านหรือสวนทุเรียน ที่ครอบครัวเธอมีสิทธิ์ครอบครอง และ 5) จິ้นะ น้องชายของโหม่ ที่ติดตามพี่สาวและแม่แสมเข้ามาอยู่ในบ้านหลังใหม่ เมื่อจິ้นะได้พบกับทองคำ และเกิดความรักครั้งใหม่ด้วยกัน จากภาพยนตร์เมื่อพิจารณาการถ่ายทอดภาพความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยออกมาได้ 4 เรื่องที่เด่นชัด คือ ภาพสะท้อนความเหลื่อมล้ำของความเท่าเทียมทางเพศ ภาพสะท้อนความเหลื่อมล้ำความเชื่อ ค่านิยมในกลุ่มชาติพันธุ์ ภาพสะท้อนความเหลื่อมล้ำทางความเชื่อข้อจำกัดเรื่องเพศ และภาพสะท้อนความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสวัสดิการรัฐ ดังนี้

1) ภาพสะท้อนความเหลื่อมล้ำของความเท่าเทียมทางเพศ

ภาพที่ 2 ทองคำนอนกอดโฉนดที่ดินของคู่รักที่จากไป
ที่มา: จิตีเอช (2567)

ภาพยนตร์ “วิมานหนาม” สะท้อนภาพเรื่องราวของ ชีวิตคู่ของชายรักชาย ที่ร่วมกันสร้างทรัพย์สินสมบัติด้วยกัน คือ ไร่ทุเรียน และบ้านสวน หรือแม้กระทั่งแหวนทองที่เป็นสัญลักษณ์ความสัมพันธ์ของคู่รัก แต่ทั้งคู่ก็ต้องประสบปัญหาเกี่ยวกับข้อจำกัดทางกฎหมาย ตั้งแต่ฉากของการนำเงินไปไถ่ถอนที่ดินออกมาเป็นชื่อของคู่รักของตนเองที่เป็นมรดกจากพ่อที่มอบไว้ให้ จากนั้นเมื่อเสียชีวิตตามกฎหมายบุคคลที่มีสิทธิ์เป็นอันดับแรก หากไม่ใช่คู่สมรสตามกฎหมายหรือลูกก็ต้องตกเป็นของพ่อแม่ ตามลำดับ หรือไม่มีก็ต้องตกเป็นของแผ่นดิน แม้กระทั่งฉากของน้องสาวที่ถอดแหวนจากศพแล้วมอบให้แม่ ก็เป็นสัญลักษณ์แสดงว่าสมบัติของลูก คือ สมบัติของแม่ แม้จะเป็นงานแต่งงานของคู่รักชายรักชายก็ตาม รวมถึงช่องว่างทางกฎหมายที่คนใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาไม่ถูกกฎหมายก็ไม่สามารถเซ็นรับรองในสิทธิการรักษา เช่น การผ่าตัด จนทำให้โอกาสได้รับความช่วยเหลือไม่ทันเวลา สอดคล้องกับปัจจุบัน ปัญหากฎหมายสมรสเท่าเทียมเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจ โดยเฉพาะในบริบทของสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียมทางเพศ รวมถึงการต่อต้านจากบางกลุ่มทางสังคมและวัฒนธรรม กฎหมายสมรสเท่าเทียม หมายถึง การให้สิทธิเสมอภาคแก่คู่รักเพศเดียวกันในการสมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยมีสิทธิและหน้าที่เหมือนกับคู่รักต่างเพศ การมีอยู่

ของกฎหมายนี้สะท้อนถึงการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศ ซึ่งถือเป็นการพัฒนาในด้านสิทธิมนุษยชน ประเทศไทยยังคงมีความท้าทายในการนำกฎหมายสมรสเท่าเทียมมาปรับใช้และส่งผลกระทบต่อพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม ขณะที่กฎหมายสมรสเท่าเทียมในระดับโลกเผยให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายและการรับรองสิทธิเสมอภาค เช่น ในสหรัฐอเมริกาและยุโรป ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการยอมรับและการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายอย่างชัดเจน ในประเทศไทย การผลักดันกฎหมายสมรสเท่าเทียมยังคงเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันอยู่ โดยมีการเสนอร่างพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม แต่ยังไม่ได้รับการพิจารณาอย่างสมบูรณ์ ปัญหาหลักที่พบเกี่ยวกับกฎหมายสมรสเท่าเทียมในประเทศไทยคือการต่อต้านจากกลุ่มที่มีความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมที่ยังไม่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ภาพยนตร์ “วิมานหนาม” จึงเป็นบทสะท้อนเรื่องของการสมรสเท่าเทียม การได้รับการยอมรับและได้รับสิทธิตามกฎหมายแต่ในประเทศไทย ปัญหานี้ยังคงเป็นที่ยกเถียงและยังไม่ได้รับการยอมรับอย่างสมบูรณ์ การที่กลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศยังไม่ได้รับสิทธิในการสมรสเท่าเทียมตามกฎหมาย เป็นการสะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำที่ยังคงมีอยู่ในสังคมไทย นอกจากนี้ ภาพยนตร์เรื่องนี้อาจไม่ได้เน้นเรื่องของการสมรสเท่าเทียมโดยตรง แต่การสะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมกันในแง่มุมอื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจและสังคม ก็สามารถนำมาพิจารณาในบริบทของสิทธิและความเท่าเทียมในด้านอื่น ๆ รวมถึงเรื่องของการสมรสเท่าเทียมได้ การสมรสเท่าเทียมไม่เพียงแต่เป็นเรื่องของสิทธิส่วนบุคคล แต่ยังเป็นเรื่องของความยุติธรรมทางสังคมและการให้ความเคารพต่อความหลากหลายของมนุษย์

ภาพที่ 3 ฉากการขึ้นรับฟังการตัดสินของศาล
ที่มา: จิตติเวช (2567)

2) ภาพสะท้อนความเหลื่อมล้ำความเชื่อ ค่านิยม ในกลุ่มชาติพันธุ์

ภาพที่ 4 ลูกสาวดูแลแม่ผู้พิการ
ที่มา: จิตีเอช (2567)

ภาพยนตร์ “วิมานหนาม” เลือกลำนำทอเรื่องราวของการต่อสู้ชีวิตจากความอยากจนของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะการสะท้อนภาพของหญิงสาวที่มีหน้าที่ในการดูแลแม่ ผู้ชายมีหน้าที่ในการออกไปทำงานหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว จนเกิดข้อจำกัดในการใช้ชีวิต ขาดโอกาสในการเข้ารับการศึกษาและโอกาสของการเดินทางไปใช้ชีวิตนอกภูมิภาค ภายใต้ปรากฏการณ์สังคมไทยที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ แม้จะมีความก้าวหน้าในหลายด้านแต่ความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ยังคงเป็นประเด็นท้าทาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในมิติของผู้หญิง ความเหลื่อมล้ำที่ผู้หญิงในกลุ่มชาติพันธุ์ต้องเผชิญในสังคมไทย การเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพเป็นปัจจัยสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำ อย่างไรก็ตาม ผู้หญิงในกลุ่มชาติพันธุ์มักประสบปัญหาในการเข้าถึงการศึกษา ทั้งจากอุปสรรคทางภาษา วัฒนธรรม และระยะทาง นอกจากนี้ ค่านิยมทางวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับการแต่งงานและการมีบุตรในวัยเยาว์ ยังส่งผลต่อโอกาสทางการศึกษาของผู้หญิงในบางกลุ่มชาติพันธุ์ (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ, 2555) ผู้หญิงในชุมชนชาติพันธุ์มักถูกจำกัดให้ทำงานในภาคเกษตรกรรมหรืองานบ้าน ซึ่งมีรายได้ต่ำและไม่มั่นคง ภาพยนตร์ “วิมานหนาม” จึงเป็นตัวอย่างที่เด่นชัดของการสะท้อนความเหลื่อมล้ำทางความเชื่อและค่านิยมในกลุ่มชาติพันธุ์ นำเสนอเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต้องเผชิญกับความท้าทายและอุปสรรคจากการถูกมองว่าเป็น “ผู้อื่น” และการต่อสู้เพื่อรักษาเอกลักษณ์ของตนเอง อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงความตึงเครียดระหว่างความเชื่อและค่านิยมที่ต่างกัน และการต่อสู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ในการรักษาความเป็นตัวตนของตนเอง

3) ภาพสะท้อนความเหลื่อมล้ำทางความเชื่อข้อจำกัดเรื่องเพศ

ภาพที่ 5 ทอดคำกล่าวสวดมนต์พิธีบวชนาคพระทนต์บุญคุณแม่แสง
ที่มา: จิตติเดช (2567)

จากภาพที่ 5 แม้จะดูในเป็นรูปธรรมดาของวิถีปฏิบัติทางศาสนา แต่หากมองเชิงสัญลักษณ์ในการถ่ายทอดเล่าเรื่องราวถึงความเหลื่อมล้ำระหว่างโอกาสของผู้หญิงกับผู้ชายที่มีความแตกต่างกันในบริบทของสังคมไทย ภาพเหตุการณ์ที่แม่ลูกผู้หญิงก้มกราบลูกชาย ซึ่งเพศชายสามารถมีโอกาสทำอะไรได้หลายอย่างกว่าผู้หญิงในค่านิยมของสังคมไทย สามารถทำงาน เรียนหนังสือ บวชแทนคุณ ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่เพียงการเป็นแม่บ้าน ดูแลครอบครัว ดูแลพ่อแม่ที่บ้าน ความเชื่อทางวัฒนธรรมและข้อจำกัดทางเพศเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสังคมอย่างมากในสังคมไทย ความเชื่อแบบพุทธศาสนา และวัฒนธรรมไทยแบบดั้งเดิม มักส่งเสริมบทบาทของผู้ชายในฐานะผู้นำครอบครัวและผู้มีอำนาจ ในขณะที่ผู้หญิงถูกมองว่าเป็น “แม่บ้าน” หรือผู้ที่ควรอยู่ในบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการดูแลบ้านเรือนและการเลี้ยงดูลูก (Phongpaichit & Baker, 2002) นอกจากนี้ ความเชื่อที่ว่าผู้หญิงควรอยู่ในกรอบของความเป็นหญิงที่เรียบร้อยและสงบเสงี่ยม ยังกดดันให้ผู้หญิงต้องจำกัดบทบาททางสังคมของตนเอง (Romanow, 2012) ความเชื่อที่ฝังรากลึกในวัฒนธรรมและศาสนาได้กำหนดบทบาทของผู้ชายและผู้หญิงในสังคม แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการรณรงค์เพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมกันทางเพศ แต่ความเชื่อที่ว่าผู้ชายมีความสามารถและสถานะสูงกว่า ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญ (Giddens & Sutton, 2009) ความเชื่อทางวัฒนธรรมและศาสนาที่นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำในหลายสังคม ความเชื่อที่ว่าผู้ชายเป็นผู้นำและมีบทบาทที่สำคัญในครอบครัวและสังคมมากกว่าผู้หญิงยังคงมีอิทธิพลอย่างมาก ตัวอย่างเช่น ในสังคมที่ผู้หญิงถูกคาดหวังให้มีบทบาทในการดูแลครอบครัวมากกว่าการทำงานนอกบ้าน ซึ่งทำให้พวกเขาขาดโอกาสในการพัฒนาอาชีพ ในบางศาสนา ผู้หญิงถูกจำกัดบทบาทในการแสดงออกและมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ เนื่องจากความเชื่อที่ว่าผู้หญิงควรอยู่ในบทบาทที่สนับสนุนผู้ชาย

4) ภาพสะท้อนความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสวัสดิการรัฐ

ภาพที่ 6 ภาพแม่แสงบนบ้านไม้สองชั้น

ที่มา: จิตีเอช (2567)

จากภาพที่ 6 ฉากช่วงหนึ่งของภาพยนตร์ “วิมานนาม” ที่สะท้อนภาพของแม่แสงที่ร่างกายพิการต้องอาศัยรถเข็นตลอดเวลา และมีหลาย ๆ ตอนที่สะท้อนภาพของระบบสาธารณสุขในสังคมชนบท ฉากโรงพยาบาลที่มีผู้คนเข้าใช้บริการจำนวนมากเครื่องมืออุปกรณ์ที่เก่าไม่ทันสมัย ฉากของคนไข้ที่มานอนต่อคิวรอเพื่อรับการรักษาในวันต่อไป เป็นภาพที่สื่อถึงความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสวัสดิการรัฐ โดยได้เลือกภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับปัญหาสังคม และการเข้าถึงบริการสาธารณสุขในถิ่นทุรกันดาร โดยเฉพาะจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา การเดินทางมีความห่างไกลจากตัวเมืองและใช้ระยะเวลานาน สัญญะเพื่อเน้นย้ำถึงความยากลำบากในการเข้าถึงบริการพื้นฐานเหล่านี้ เช่น การเดินทางที่ลำบากเนื่องจากการขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานที่เพียงพอ หรือการใช้สัญญะเพื่อสะท้อนความยากลำบากในชีวิตประจำวันของคนในชนบท การเข้าถึงสวัสดิการรัฐเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคในสังคมไทย แต่ในความเป็นจริงแล้ว การเข้าถึงสวัสดิการดังกล่าวยังคงมีความเหลื่อมล้ำ โดยเฉพาะในเขตถิ่นทุรกันดารที่การคมนาคมไม่สะดวก ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อการเข้าถึงบริการสาธารณสุข ภาพยนตร์ไทยหลายเรื่องได้สะท้อนปัญหานี้ผ่านการใช้สัญญะต่าง ๆ

องค์ความรู้

แนวคิดทฤษฎีสัญวิทยา (semiology)

แนวคิดทฤษฎีสัญวิทยา (semiology) เป็นศาสตร์ที่ศึกษาการสร้างความหมายผ่าน สัญญะ หรือสัญลักษณ์ (signs) โดยทฤษฎีนี้สำรวจวิธีการที่สัญญะทำงานร่วมกันในระบบของภาษาและวัฒนธรรม สัญญะประกอบด้วย 2 องค์ประกอบหลัก คือ ผู้บ่งชี้ (signifier) และ สิ่งที่ถูกบ่งชี้ (signified) ซึ่งความหมายของสัญญะไม่ได้เป็นไปตามธรรมชาติ แต่เกิดจากการตกลงร่วมกันในสังคม (Saussure, 2006) ถูกวางรากฐานโดย Ferdinand de Saussure นักภาษาศาสตร์ชาวสวิส ที่เห็นว่าภาษาเป็นระบบ

ของสัญญาณที่ใช้แทนความคิด อีกทั้ง Charles Sanders Peirce นักปรัชญาชาวอเมริกัน ได้แบ่งสัญญาณออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ไอคอน (icon) ดัชนี (index) และสัญลักษณ์ (symbol) โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างสัญญาณและผู้รับรู้ (Peirce, 1974)

ระบบสัญญาณและการสื่อความหมาย สัญญาณไม่ได้ทำงานแบบเดี่ยว แต่ทำงานร่วมกันใน ระบบสัญญาณ (system of signs) ซึ่งทำให้ความหมายเกิดขึ้นตามตำแหน่งและบริบทของสัญญาณในระบบนั้น (Barthes, 1977) การสื่อความหมาย แบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ การสื่อความหมายแบบตรง (denotation) ซึ่งเป็นความหมายพื้นฐาน และการสื่อความหมายเชิงบวก (connotation) ซึ่งเป็นความหมายเพิ่มเติมที่เกิดจากบริบททางวัฒนธรรม (Chandler, 2007) รหัสและความสัมพันธ์ของสัญญาณ ความหมายของสัญญาณยังถูกกำหนดโดยรหัส (code) ซึ่งเป็นชุดของกฎที่สังคมใช้ในการตีความสัญญาณ รหัสเหล่านี้ช่วยให้สัญญาณมีความหมายในบริบทที่เฉพาะเจาะจง (Eco, 1976) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บ่งชี้และสิ่งที่ถูกบ่งชี้ไม่ได้เป็นแบบแน่นอน แต่เปลี่ยนแปลงได้ตามบริบททางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ (Saussure, 2006) ทฤษฎีสัญญาณวิทยามีบทบาทสำคัญในการวิเคราะห์การสื่อสาร ทั้งในระดับภาษา วัฒนธรรม สื่อ และสังคม ช่วยให้เราเข้าใจถึงกระบวนการสร้างและแปรเปลี่ยนความหมายของสัญญาณในบริบทต่าง ๆ (Chandler, 2007)

การใช้ทฤษฎีสัญญาณวิทยาในการวิเคราะห์ภาพยนตร์ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง เนื่องจากภาพยนตร์เป็นสื่อที่ประกอบไปด้วยสัญญาณหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นภาพ เสียง บทสนทนา และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ร่วมกันสร้างความหมาย งานวิจัยหลายชิ้นได้ใช้ทฤษฎีนี้เพื่อทำความเข้าใจวิธีการที่ภาพยนตร์ส่งต่อข้อความและแนวคิดสู่ผู้ชม เช่น Metz (1974) ได้บุกเบิกการใช้สัญญาณวิทยาในการวิเคราะห์ภาพยนตร์ โดยเสนอว่า ภาพยนตร์เป็นระบบของสัญญาณที่สร้างความหมายผ่านการจัดเรียงและการนำเสนอของภาพต่าง ๆ คล้ายกับการทำงานของภาษา เขาได้นำเสนอแนวคิดที่ว่า ภาพยนตร์มีลักษณะเฉพาะที่สามารถสื่อความหมายได้ในหลายระดับ ทั้งในด้านการสื่อความหมายแบบตรงและเชิงบวก ขณะที่ Monaco (2009) กล่าวว่า ภาพยนตร์ใช้สัญญาณในการใช้สี การจัดแสง การใช้เสียงประกอบ และการเลือกมุมกล้อง ล้วนแล้วแต่เป็นสัญญาณที่มีความหมายและส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้ชมทั้งสิ้น การเข้าใจสัญญาณในภาพยนตร์จะช่วยให้ผู้ชมสามารถเข้าถึงและเข้าใจเนื้อหาได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น (Monaco, 2009) นอกจากนี้การนำเสนอขนบธรรมเนียมและโครงสร้างสัญญาณในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาพยนตร์แนวอาร์ต-การ์ด (Avant-garde) ถูกถ่ายทอดในภาพยนตร์เช่นกัน (Stam, 1992) ทั้งนี้ภาพยนตร์ยังมีบทบาทสำคัญในการสะท้อนค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรมผ่านสัญญาณต่าง ๆ ซึ่งการวิเคราะห์สัญญาณในภาพยนตร์ทำให้เห็นว่า ภาพยนตร์ไม่เพียงแต่เป็นสื่อบันเทิง แต่ยังเป็นเครื่องมือที่มีอิทธิพลต่อการสร้างและแปรเปลี่ยนค่านิยมในสังคมอีกด้วย (Allen & Gomery, 1985) ทั้งนี้จากการศึกษาวิสุทธิ ชลธาร และกฤษฎา เกิดดี (2567) ได้ศึกษาการสื่อความหมายของความเป็นชายในภาพยนตร์ไทยร่วมสมัย โดยใช้ทฤษฎีสัญญาณวิทยาวิเคราะห์การนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครชายในภาพยนตร์ไทยช่วงปี พ.ศ. 2550-2557 งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของภาพลักษณ์ความเป็นชายในสังคมไทยที่สะท้อนผ่านสื่อภาพยนตร์

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางสังคม

ความเหลื่อมล้ำทางสังคมหมายถึงการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมได้รับโอกาส ทรัพยากร และการเข้าถึงสิทธิที่แตกต่างกัน ซึ่งมีผลให้เกิดการแบ่งแยกทางเศรษฐกิจ การศึกษา การเข้าถึงบริการสุขภาพ และอื่น ๆ ทฤษฎีความเหลื่อมล้ำทางสังคม เช่น ทฤษฎีการแบ่งชนชั้นของ Marx (1903) ได้เสนอความเหลื่อมล้ำทางสังคมเกิดจากระบบทุนนิยมที่แบ่งคนในสังคมออกเป็นสองกลุ่มหลัก คือ ชนชั้นนายทุน (bourgeoisie) ซึ่งเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต และชนชั้นแรงงาน (proletariat) ที่ต้องขายแรงงานของตนเพื่อแลกกับค่าแรง มาร์กซ์เชื่อว่าความแตกต่างทางเศรษฐกิจจะหว่างชนชั้นเหล่านี้เป็นแหล่งกำเนิดของความเหลื่อมล้ำในสังคม ขณะที่แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) ได้เสนอแนวคิดเพิ่มเติมชี้ให้เห็นว่า ความเหลื่อมล้ำทางสังคมเกิดจากความไม่เท่าเทียมกัน เช่น สถานะทางสังคม (status) และอำนาจ (power) ซึ่งทั้งหมดนี้ส่งผลให้เกิดการแบ่งชนชั้นในสังคม (Weber, 1968) รวมถึงความยุติธรรม ตามแนวคิดของ จอห์น รอลส์ (John Rawls) มองว่าความยุติธรรมที่มุ่งเน้น

ไปที่การสร้างสังคมที่มีความยุติธรรมและลดความเหลื่อมล้ำ หลักการอิสรภาพที่เท่าเทียม (equal liberty principle) และหลักการความแตกต่าง (difference principle) ความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสังคมจะเป็นที่ยอมรับได้ก็ต่อเมื่อมันเป็นประโยชน์ต่อคนที่อยู่ในสถานะที่เสียเปรียบที่สุด (Rawls, 1999)

ความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย มีอยู่ด้วยกันหลายประการไม่ว่าจะเป็น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การศึกษา และการรักษาพยาบาล สังคมไทยมีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสูง โดยมีค่าดัชนีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ (Gini coefficient) อยู่ที่ 0.43 ซึ่งถือว่าค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (World Bank, 2020) โดยความเหลื่อมล้ำนี้มีผลกระทบอย่างมากต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มที่มีรายได้น้อย ซึ่งมักประสบปัญหาในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข การศึกษา และโอกาสในการทำงาน การศึกษาวิจัยจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) พบว่า เด็กในครอบครัวที่มีรายได้น้อยจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งส่งผลต่อโอกาสในการพัฒนาอาชีพและรายได้ในอนาคต นอกจากนี้ ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสุขภาพก็เป็นปัญหาที่พบเห็นได้ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่ยังขาดแคลนทรัพยากรทางการแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์ ในด้านการเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสทางเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยยังคงปรากฏชัดเจน การกระจุกตัวของทรัพย์สินในกลุ่มคนรวยที่สุดในประเทศเป็นปัญหาที่รุนแรง

บทสรุป

ภาพยนตร์เรื่อง “วิมานหนาม” เรื่องราวที่ถ่ายทอดความเหลื่อมล้ำทางสังคมผ่านการใช้สัญวิทยา (semiology) ถ่ายทอดความหมายผ่านสัญญาณต่าง ๆ โดยใช้หลักการของ Ferdinand de Saussure และ Charles Sanders Peirce ในการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสัญญาณ (signs) ร่วมกับความหมายที่เกิดขึ้น ภาพยนตร์เรื่องนี้มีการใช้สัญญาณในรูปแบบของภาพ เสียง บทสนทนา และองค์ประกอบต่างๆ เพื่อสื่อความหมาย โดยเริ่มจากการตั้งชื่อเรื่องจากบริบทของภาพยนตร์ไปถึงเนื้อเรื่องที่นำเสนอในอาชีพของชาวสวนทุเรียน แล้วนำเอาเอกลักษณ์ของทุเรียน คือ หนาม มาตั้งเป็นชื่อเรื่องนั้นเป็นความหมายโดยตรง สอดคล้องกับชัยวัฒน์ ทวีวงศ์แสงทอง และสุนัน อยู่สิน (2558) ที่กล่าวถึงการตั้งชื่อภาพยนตร์มักตั้งจากการคำนึงถึงเนื้อหาภาพยนตร์นั้นเป็นอย่างไร เพื่อสามารถวางแผนหาจุดเด่น จุดขายของภาพยนตร์ได้ และความหมายโดยอ้อมที่เป็นการอุปมาอุปไมยกับการใช้สัญญาณของคำว่า “หนาม” ในชื่อเรื่อง ซึ่งเป็นการสื่อถึงความเจ็บปวดจากปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และเพศ ซึ่งสอดคล้องกับกาญจนา แก้วเทพ (2566) ที่อธิบายไว้ว่าระบบสัญญาณถูกถอดรหัสตามพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจที่มีอยู่ในสังคม อีกทั้งภาพยนตร์ยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของสัญญาณในแง่ลำดับก่อน-หลัง (syntagmatic) ซึ่งแต่ละสัญญาณต้องอ้างอิงกับสัญญาณอื่น ๆ ที่จัดวางอยู่ในลำดับที่แน่นอนเพื่อสร้างความหมายที่ชัดเจน ปรากฏภาพสะท้อนความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยในภาพยนตร์ โดยเฉพาะในชนบทที่มีการแบ่งชนชั้นทางเศรษฐกิจอย่างชัดเจน ภาพยนตร์เรื่องนี้นำเสนอความยากจน ความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงโอกาส เช่น การศึกษา การงาน และสวัสดิการสังคมผ่านเรื่องราวของคู่รักเพศเดียวกันที่ต้องเผชิญกับปัญหาทางกฎหมายและความเชื่อทางสังคมที่ไม่ยอมรับความหลากหลายทางเพศ การใช้ชีวิตร่วมกันของพวกเขาต้องเผชิญกับอุปสรรคมากมาย เช่น การสูญเสียสิทธิในที่ดินที่พวกเขา ร่วมกันสร้างขึ้น เนื่องจากไม่สามารถแต่งงานกันอย่างถูกกฎหมาย ภาพยนตร์ยังสะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสวัสดิการรัฐ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่การคมนาคมไม่สะดวก ส่งผลให้การเข้าถึงบริการสาธารณสุขไม่เท่าเทียมกัน ภาพยนตร์จึงเป็นสื่อที่ทรงพลังในการชี้ให้เห็นถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ยังคงมีอยู่ในสังคมไทยทุกวันนี้

ทั้งนี้ภาพยนตร์ “วิมานหนาม” ตามแนวคิดทฤษฎีสัญวิทยา (semiology) พบว่า ภาพยนตร์มิได้เพียงแค่นำเสนอเรื่องราวความรักของคู่รักเพศเดียวกันในพื้นที่ชนบท หากแต่ใช้สัญญาณเชิงสัญลักษณ์ในการสะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างลึกซึ้ง ทั้งในมิติของเศรษฐกิจ เพศ และวัฒนธรรม ในบริบทของสังคมไทยที่ยังคงยึดโยงกับระบบชายเป็นใหญ่ ความเชื่อดังเดิม อีกทั้งข้อจำกัดทางกฎหมาย ภาพยนตร์เรื่องนี้ได้เสนอแนะให้ผู้ชมตระหนักถึงผลกระทบจากการไม่มีสิทธิทางกฎหมาย

สำหรับคู่รักเพศเดียวกัน ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสวัสดิการรัฐ และบทบาทจำกัดของผู้หญิงในกลุ่มชาติพันธุ์ชนบท โดยใช้สัญญาณ เช่น โฉนดที่ดิน แหวนทอง รถยนต์ผู้พิการ หรือแม้แต่กระทั่งฉากโรงพยาบาลชนบท ใช้แทนความหมายอย่างลึกซึ้งทางสังคม ข้อเสนอสำคัญจากบทความนี้คือ การผลักดันให้สื่อภาพยนตร์ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการตั้งคำถามต่อโครงสร้างสังคม และสนับสนุนให้เกิดการพิจารณาทบทวนกฎหมายและนโยบายที่ยังคงสร้างความเหลื่อมล้ำอยู่ในสังคมไทย เน้นย้ำถึงบทบาทของงานศิลปะในการเคลื่อนไหวทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงค่านิยมผ่านการเล่าเรื่องอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่ภาพยนตร์เป็นสื่อที่เข้าถึงผู้คนได้กว้างขวาง และมีศักยภาพในการกระตุ้นการเปลี่ยนทัศนคติของสาธารณชน (public opinion) ภาพยนตร์สามารถปลุกฝังความเห็นอกเห็นใจ สร้างความเข้าใจต่อกลุ่มชายขอบ และเปิดพื้นที่ให้เสียงของผู้ถูกกดขี่ได้รับการรับฟังมากยิ่งขึ้น ดังเช่น “วิมานหนาม” ที่มีใช้เพียงภาพยนตร์สะท้อนปัญหา แต่เป็นแรงผลักดันให้ผู้ชมมองเห็น “มนุษย์” ในบริบทใหม่ อันนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านเชิงทัศนคติ สังคม และกฎหมายในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2556). *สื่อสารมวลชนทฤษฎีและแนวทางการศึกษาพิมพ์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ห้างหุ้นส่วนจำกัดการพิมพ์. จิตติเวช. (2567, 17 กรกฎาคม). *แรงบันดาลใจจากความไม่เท่าเทียมสู่ภาพยนตร์เรื่องล่าสุดจาก GDH ร่วมกับ ใจ สตูดิโอ* [วิดีโอ]. Facebook. <https://www.facebook.com/watch/?v=488736073707285&ref=sharing>.
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, สรินยา คำเมือง, สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์, บุญสม ชิริณีชัยกุล และอติตา สุนทรโรทก. (2555). *ปริศนาวงศาตมาญาติ “ลัวะ” ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร* (องค์การมหาชน).
- ชัยวัฒน์ ทวีวงศ์แสงทอง และสุนน อยู่สิน. (2558). *การบริหารงานภาพยนตร์หน่วยที่ 6-10*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ไทยพับลิก้า. (2567). *World Bank ประเมิน Real GDP ไทยปี 2567 ที่ 2.4% ตามหลังอาเซียน*. สืบค้น 1 พฤษภาคม 2568 จาก <https://thaipublica.org/2024/10/world-bank-east-asia-and-pacific-economic-update/>.
- ปริญญ์ ฉิมบรรเลง, พงษ์ ศุภเศรษฐศิริ และนพดล อินทร์จันทร์. (2568). การประกอบสร้างภาพยนตร์ชายรักชายของเวียดนาม ระหว่าง ปี 2007-2020. *Journal of Arts and Thai Studies*, 47(1), E4054(1-20).
- พระครูวิมลสุวรรณกร (สมพงษ์ จันทโร). (2568). การศึกษากฎหมายการสมรสเท่าเทียมในประเทศไทย: ความเสมอภาคในเพศทางเลือก. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร*, 8(2), 202-216.
- รณภูมิ สามัคคีคารมย์. (2567). การยอมรับของครอบครัวและการรับรู้ผลต่อสุขภาพของชายรักชายในพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดพิษณุโลก. *วารสารสหศาสตร์*, 24(1), 68-85.
- วรัชญ์ตะวันทร์ ชัยรัตน์, ณัฐธิดา คำประเสริฐ และชนนเกษม โคตรบัวศรี. (2567). แนวโน้มและผลกระทบของเนื้อหาภาพยนตร์ไทยในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา. *วารสารธรรมเพื่อชีวิต*, 30(3), 269-289.
- วิสุทธิ ชลธาร และกฤษฎา เกิดดี. (2567). การศึกษาวิเคราะห์ภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาว่าด้วยความรุนแรง. *วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์*, 28(2), 140-148.
- สุรัช ศรีนรินทร์. (2567). พฤติกรรมการใช้สื่อและผลกระทบจากการท่องเที่ยวตามรอยภาพยนตร์พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง. *วารสารวิชาการนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการนิเทศ*, 11(1), 83-100.
- Allen, R. C., & Gomery, D. (1985). *Film history: Theory and practice*. McGraw-Hill Companies.
- Barthes, R. (1977). *Image, music, text*. (Heath, S. Trans.). Fontana Press.
- Chandler, D. (2007). *Semiotics: The basics* (2nd ed.). Routledge.

- Eco, U. (1979). *A theory of semiotics*. Indiana University Press.
- Giddens, A., & Sutton, P. W. (2009). *Sociology*. (6th ed.). Polity Press.
- Marx, K. (1903). *Das Kapital: Kritik der politischen Oekonomie*. Meissner.
- Metz, C. (1974). *Film language: A semiotics of the cinema*. (Taylor, M. Trans.). Oxford University Press.
- Monaco, J. (2009). *How to read a film: Movies, media, and beyond* (4th ed.). Oxford University Press.
- Peirce, C. S. (1974). *Collected papers of Charles Sanders Peirce* (Vol. 5, Weiss, P. Ed.). Belknap Press of Harvard University Press.
- Phongpaichit, P., & Baker, C. (2002). *Thailand, economy and politics* (2nd ed.). Oxford University Press.
- Rawls, J. (1999). *A theory of justice*. Oxford University Press.
- Romanow, L. (2012). The women of Thailand. *Global Majority E-Journal*, 3(1), 44–60.
- Saussure, F. de. (2006). *Writings in general linguistics*. Oxford University Press.
- Stam, R. (1992). *New vocabularies in film semiotics: Structuralism, post-structuralism and beyond*. Routledge.
- Weber, M. (1968). *Economy and society: An outline of interpretive sociology* (Roth, G. & Wittich, C. Eds.). Bedminster Press.
- World Bank. (2020). *Thailand economic monitor: Thailand in the time of COVID-19*. World Bank.
<https://documents1.worldbank.org/curated/en/456171593190431246/pdf/Thailand-Economic-Monitor-Thailand-in-the-Time-of-COVID-19.pdf>.